

Betekenis der Coöperatie.

Bron: Officiëel Orgaan 17 febr. 1926 - nr.7
niet vertaald

Wat heeft de coöperatie te beteekenen in het maatschappelijk leven? Velen¹ zeggen: de coöperatie luidt een geheel nieuw stelsel met maatschappelijke ordening in - een stelsel, dat geheel verschilt van het kapitalistische, omdat het is gebaseerd op het beginsel van broederschap en naastenliefde, op het beginsel „*een voor allen en allen voor een*”. Terwijl het kapitalisme rust op het principe: „*ik voor mijzelf en mijn concurrenten eronder*”.

Onder de mensen, die zoo spreken, zijn er weer velen, die meenen, dat de coöperatie een stap is op den weg naar het socialisme. Vandaar dat de sociaal-democratie in sommige landen officieel de coöperatie steunt (heel sterk is dit het geval in België). Anderzijds wordt de meening verdedigd, dat de coöperatie geen tegenstelling vormt met het kapitalistisch stelsel, doch alleen is een andere wijze van toepassing daarvan, eens meer humane toepassing, waarbij het egoïsme zich verbreedt en het altruïsme² begint te naderen.

Immers, zegt men, de kenmerken van het socialisme zijn: socialiseering van alle productiemiddelen, klassenstrijd, de leer van de meerwaarde, van de „Verelendung der Masse” (verarming van de massa) en van de concentratie van het kapitaal, met als wijsgeerigen grondslag het historisch materialisme. De coöperatie bevat geen dezer bestanddeelen. En men vraagt zich dus af, hoe zij iets met het socialisme te maken kan hebben³.

Men staat ook sceptisch tegen eens ideale „coöperatiemaatschappij”. Want, zegt men, hij die daarvan droomt, rekent niet met de onvolmaaktheid der menschelijke natuur, die nu eenmaal zulke droomen onverbiddelijk zal doen mislukken.

Hoe belangrijk en belangwekkend deze kwestie's ook mogen zijn, het is hier niet de plaats om er nader op in te gaan en nog minder om er partij in te kiezen. Wie zich er voor interesseert, verwijzen wij naar de geciteerde werken. Wij willen ons ertoe bepalen eene korte uiteenzetting te geven van de meer directe gevolgen en voordeelen der coöperatie.

Het wil ons voorkomen, dat de beteekenis van en het nieuwe in het beginsel der coöperatie op twee verschillende terreinen ligt. Op zedelijk (ethisch) terrein, en op economisch terrein. De zedelijke beteekenis der coöperatie behandelen wij eerst, en daarna de economische.

¹ Alzoo de Fransche econoom Gide in „La Coopération”, in het Nederlandsch vertaald door G.J.D.C. Goedhart, onder den titel: „Coöperatie”. Eveneens de Engelschen S. en B. Webb-Porter in The consumers co-operative Movement”. En in ons land L. Simons in „Socialisatie op coöperatieven grondslag”.

² *Liefde voor anderen, onzelfzuchtigheid (JH.)*

³ Zie hiervoor: Mr. H. Bijleveld, Coöperatie en Socialisme.

Niemand zal kunnen ontkennen, dat het zeer juist is, dat de coöperatie de zelfzucht als het ware in breder banen heeft geleid (hoe men dan ook moge denken over de consequentie's daarvan).

Zij berust op het gevoel, dat het eigenbelang op vele punten samenvalt met het belang van onze naasten, met het belang van velen, die in soortgelijke omstandigheden zijn als wij. Dit voert tot eene samenwerking, waarbij allen streven naar een gelijk doel. Ieder doet dit tegelijk voor zich zelf en voor de anderen. En het werken van allen tezamen heeft weer beteekenis voor ieder afzonderlijk, vandaar de spreuk: „allen voor een, en een voor allen!”.

Coöperatie is dus nog wel gebaseerd op het eigenbelang, maar dit heeft een breederen grondslag gekregen. Het is niet meer het kortzichtig eigenbelang, dat uitsluitend rekt met het eigen ik, neen, het rekt nu ook met anderen, omdat men heeft leeren inzien, dat de belangen samenvallen, dat het belang van den naaste op vele punten ook eigenbelang is. Het eigenbelang is dus verbreed, het egoïsme is niet meer het domme en enge egoïsme, dat niet met anderen rekt, neen, het is gegroeid en heeft zich uitgebreid. Er is een element van onzelfzuchtigheid in gekomen.

Ieder denkend mensch zal dit toejuichen. Want het beteekent een humaner en vriendelijker maatschappelijk leven.

De scherpe kanten van het kapitalisme, de enghartigheid en ongebreideldheid en wreedheid van het egoïsme vindt men niet in de coöperatie. Het besef van samenvallen van belangen schept een geest van saamhoorigheid, een geest van goede samenwerking, die zich allereerst uit onder de leden eener coöperatie onderling, maar ook doorwerkt in de verhoudingen tusschen coöperatie's. Men zal zelden tusschen haar een verwoeden concurrentie-strijd zien.

De onmiddellijke economische beteekenis der coöperatie is, dat zij bezuinigt op de kosten van productie en verdeeling en wat daarmee samenhangt (b.v. credietverleening), zoodat zij de welvaart vergroot. Hoe doet zij dit? Voornamelijk door twee dingen: door uitschakeling van tusschenpersonen, tusschenhandel en particuliere ondernemers en door uitsluiting of beperking van risico.

Goederen doorloopen, als er geen coöperatie is, een langen weg van ondernemer tot klant, een weg met vele tusschenstations: importeur, groothandelaar en kleinhandelaar. Elk dezer tusschenstations moet natuurlijk „iets voor de moeite” hebben, en dit „iets voor de moeite” is soms zelfs wel eens wat veel. De coöperatie, althans de verbruikskoöperatie, nu is in wezen eene vereeniging van klanten, die zelf de rol van tusschenstation op zich hebben genomen. Men begon met het laatste: dat van den kleinhandelaar. Zodoende spaarde men de kosten daarvan uit, tenminste voor een groot deel, want eene coöperatie van eenig belang moet bezoldigd personeel er op na houden.

Men bleef hier echter niet staan; al gauw werden ook de andere tusschenstations, die van groothandelaar en importeur, overmeesterd. Dit geschiedde gewoonlijk door de coöperatie's, die zich met den kleinhandel bezig hielden. Deze vormden op hun beurt weer coöperatie's, de z.g. topcoöperatie's. De laatste zijn inderdaad een logische stap vooruit, en zetten het dak op het gebouw. Of moet ook nog het eindstation veroverd worden? Moet de coöperatie ook ondernemer worden? Het kan zijn; in ieder geval is men er reeds mee bezig.

In sommige gevallen is het eindstation reeds direct veroverd, omdat er geen tusschenstations waren. Zoo bij de crediet-coöperatie, want Banken zijn eigen ondernemers. Zoo bij de coöperatieve zuivel-, aardappelmeel-, beetwortelsuiker- en kunstmestfabrieken. Hierdoor komt de ondernemerswinst ten bate van de coöperatoren.

Het andere economische voordeel der coöperatie is uitsluiting of beperking van risico. Een particulier ondernemer of handelaar moet er altijd mede rekenen, dat hij zijn waren niet heelemaal kwijt raakt. In den particulieren handel is bijna altijd een element van speculatie. Niet alzoo in de coöperatie, als zij tenminste „bij haar leest" blijft. Eene coöperatieve verbruiksvereeniging is er vrijwel zeker van, dat zij al haar waren kwijt zal raken en dat zij niet met een deel er van zal blijven zitten, want zij heeft een zeer vaste „klandizie".

Een coöperatieve zuivelfabriek is er zeker van, dat zij genoeg grondstof zal hebben, want hare leden zijn verplicht om de melk hunner koeien aan haar te leveren.

Het spreekt van zelf, dat deze vaste basis een groot voordeel is, wat mede veroorzaakt, dat de coöperatie op economischer wijze werkt dan de gewone handel (die in dit verband door de coöperatoren wel eens „de speculatie" genoemd wordt). Immers de „risico-premie", welke deze boven haar gewone winst berekent, vervalt door de coöperatie.

Men vindt wellicht, dat het voorgaande eenigermate vaag is en weinig duidelijk de meer tastbare en concrete voordeelen der coöperatie aangeeft. Dit is misschien zoo - maar in eene algemeene bespreking van het beginsel der coöperatie is het moeilijk eene meer gedetailleerde opgave van deze voordeelen te doen. Want deze treden op verschillende wijzen aan het licht (hoewel zij voortspruiten uit één beginsel - zijn zij te vergelijken met de kleuren van den regenboog, die alle denzelfden oorsprong - de zon - hebben). Wij zullen dus hieronder, bij het bespreken van de soorten der coöperatie, nader op dit onderwerp ingaan.

Hier alleen nog enkele woorden over het meest wezenlijke verschil⁴ tusschen coöperatie's én twee andere vereenigingsvormen, die voor vergelijking in aanmerking komen. Wij bedoelen de Naamlooze Vennootschap en het zoogenaamde zedelijk lichaam of vereeniging volgens de wet van 1855. Deze laatste vereeniging behoort een zedelijk of onstoffelijk doel te hebben (bijv. eene schoolvereeniging, eene tooneelvereeniging, terwijl de coöperatie hoofdzakelijk een stoffelijk doel heeft).

Daar de Regeering het begrip „zedelijk" of „onstoffelijk" zeer ruim opvat, is de grens tusschen dezen vereenigingsvorm en de coöperatie niet zeer scherp meer. Er zijn soorten van vereenigingen, welke men zoowel in den vorm van eene vereeniging volgens de wet van 1855 als in dien van eene coöperatie kan gieten, omdat hun doel zoowel stoffelijke als zedelijke elementen bevat.⁵

Belangrijker en scherper is het verschil tusschen Coöperatie en Naamlooze Vennootschap. Men drukt dit vaak uit door het gezegde: de N. V. is eene vereeniging van kapitalen, de coöperatie eene vereeniging van personen. Inderdaad, dat drukt het verschil zeer kernachtig uit. De aandeelhouders van een N. V. doen niet veel meer, dan hun aandelen betalen (en zoo mogelijk dividenden toucheeren), terwijl zij verder absoluut geen re-

⁴ Formeele verschillen laten wij geheel buiten beschouwing.

⁵ Dit geldt bijv. voor Boerenleenbanken. Die, welke bij de Eindhovensche Centrale zijn aangesloten, zijn vrijwel alle juridische vereenigingen volgens de wet van 1855, de andere coöperatie's.

latie met „hun vereeniging" (zij realiseeren zich gewoonlijk niet eens, dat de N. V. dit is) onderhouden.

Geheel anders bij de coöperatie. Storting van gelden op aandelen is geheel en al bijzaak, gewoonlijk kan een nieuw lid zelfs volstaan met een laag intreegeld. Maar de persoonlijke relatie is hier des te belangrijker. Zij uit zich niet alleen in een beter meeleven van de leden met hun vereeniging (hier behoeft dit niet tusschen aanhalingsteekens gezet te worden), een meeleven, dat men vooral ziet bij de kleinere landbouwcoöperatie's en bij hare centrale's, maar ook in het feit, dat hij met haar „werkt" - hij is haar klant, hij spaart bij haar of betreft geld van haar, hij levert aan haar.

Vaak hoort men ook, dat een wezenlijk verschil tusschen coöperatie en N. V. ligt in de aansprakelijkheid: de leden van een coöperatie behooren, uit kracht van het beginsel der coöperatie, aansprakelijk te zijn voor hare schulden, terwijl de N. V. juist dient, om de aansprakelijkheid te beperken. Men zegt echter ook (en dit speciaal in de kringen der stedelijke verbruikcoöperatie's): de aansprakelijkheid der leden, beperkt of onbeperkt, is in het geheel geen uitvloeisel van het coöperatie-beginsel. Het is hier niet de plaats om in deze theoretische strijdvrage partij te kiezen. Wij willen er alleen op wijzen, dat zij bestaat en dat zij vele tongen en pennen in beweging heeft gebracht. De wetgever heeft zich in de nieuwe wet op het standpunt geplaatst, dat de aansprakelijkheid niet per se bij de coöperatie behoort, want zij wordt niet dwingend voorgeschreven.